

Kartografska zbirka Ibrahima Bušatlije u fondu Gazi Husrev-begove biblioteke i značaj njene digitalizacije za istraživače historije Bosne i Hercegovine

EJLA ĆUROVAC¹

*Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet
Bosna i Hercegovina*

Sažetak: Kartografska zbirka profesora Ibrahima Bušatlije, pristigla u Gazi Husrev-begovu biblioteku 2019. godine, obogatila je specijalne zbirke ove ustanove čineći značajan doprinos dostupnim resursima za istraživače, geografe i historičare u Bosni i Hercegovini. Profesor Bušatlija godinama je prikupljao mape, atlase i globuse, a njegova zbirka predstavlja dragocjeno nasljeđe koje, zahvaljujući digitalizaciji nakon kataloške obrade, sada može biti široko dostupno istraživačima. Istraživanjem su korištene analitičko-klasifikacione metode kako bi se procijenilo trenutno stanje zbirke i ocijenili postupci obrade, smještaja, digitalizacije i fizičkog čuvanja. Primijenjene su naučnoistraživačke metode, uključujući direktan pregled zbirke, klasifikaciju prema tipu materijala i komparativnu analizu sličnih kartografskih zbirki. Na osnovu tih postupaka definirani su kriteriji za najbolje prakse, koji obuhvataju standarde fizičkog očuvanja (kao što su kontrola temperature i vlažnosti te mjere zaštite), napredne tehnike digitalizacije, koje osiguravaju visok kvalitet prikaza, te mjere za olakšan pristup istraživačima putem digitalnih i fizičkih sredstava. Analize su pružile osnovu za predlaganje konkretnih mjera za poboljšanje očuvanja, organizacije i prezentacije zbirke, čime se povećava njena dostupnost javnosti. Zaključeno je da ova zbirka predstavlja izuzetno vrijedan kulturni i istraživački resurs, te da je prilagođavanje metoda obrade, digitalizacije i očuvanja ključno za osiguranje njenog trajnog očuvanja i dostupnosti, čime se podržava visok standard zaštite kulturne baštine.

Cljučne riječi: kartografska zbirka, Ibrahim Bušatlija, Gazi Husrev-begova biblioteka, digitalizacija, restauracija

Uvod

Kartografska zbirka profesora Ibrahima Bušatlije prispjela je u Gazi Husrev-begovu biblioteku tokom 2019. godine i značajno je obogatila specijalne zbirke ove biblioteke. Ova zbirka obuhvata 544 mape i karte, oko 3500 monografskih i serijskih publikacija, kao i veći broj arhivalija, čime

¹ ejla.curovac@ghb.ba.

predstavlja izuzetnu vrijednost za istraživače, geografe i historičare u Bosni i Hercegovini. Profesor Bušatlija godinama je prikupljao ovu dragocjenu građu, koja se sada čuva i koristi kao značajan izvor za istraživanje. Odmah po njenom prispjeću u biblioteku zbirka je digitalizirana kako bi bila dostupna svim zainteresiranim istraživačima, a njen obim i raznovrsnost karata zahtijevali su pažljivo planiranje digitalizacije i restauracije kako bi se obezbijedila trajna zaštita građe. S obzirom na to da su karte bile različitih dimenzija i da je njihovo stanje raznovrsno, bilo je neophodno donijeti kvalitetne odluke u pogledu vrste digitalizacije i koju opremu za digitalizaciju koristiti, te restaurirati svu oštećenu kartografsku građu. Iako je cjelokupna kolekcija obrađena i digitalizirana, o njenom postojanju se malo zna, i bez obzira na njenu ogromnu vrijednost i značaj mali broj istraživača se njom doista i koristi za svoja istraživanja.

Rad će imati značajan naučni doprinos jer će kroz kritički osvrt na obradu, zaštitu i digitalizaciju kartografske zbirke profesora Ibrahima Bušatlije doprinositi razvoju teorijskih i praktičnih smjernica za očuvanje i organizaciju sličnih zbirki u bibliotekama. Pored toga, istraživanje će istražiti metode koje su korištene u procesu digitalizacije i restauracije, čime će se unaprijediti postojeći pristupi u bibliotečkoj praksi. Poseban naglasak bit će stavljen na analizu izazova koji se javljaju u digitalizaciji i očuvanju kartografskih materijala različitih dimenzija i stanja, što je često nedovoljno istraženo u literaturi. Ovim radom se doprinosi i razvoju teorije o digitalnoj prezentaciji kulturnih dobara, jer će pružiti nova saznanja o načinima na koje se kartografske zbirke mogu bolje organizirati i učiniti dostupnim široj istraživačkoj javnosti, čime će se potaknuti daljnje teorijsko izučavanje ovih specifičnih zbirki i njihovog značaja u bibliotečkoj praksi.

Korištenjem različitih naučnoistraživačkih metoda, kao što su analitičko-klasifikacione metode, identificirat će se postojeće stanje zbirke, analizirati način njene obrade, smještaja, digitalizacije i uslova čuvanja. Na temelju kriterija za ocjenu najboljih praksi u očuvanju, digitalizaciji i pristupačnosti istraživanje će sugerirati moguća rješenja i aktivnosti za unapređenje očuvanja, organizacije i prezentacije ove vrijedne kolekcije.

Mogući su različiti pristupi obradi, pohrani, organizaciji i dostupnosti kartografskih zbirki u bibliotekama, a u ovom radu prikazani su kroz teoriju i praksu najvažniji podaci o njihovoj organizaciji i prezentaciji na primjeru kartografske zbirke Ibrahima Bušatlije. Razrada teorijskog okvira predstavljat će polazište za buduća istraživanja i prijedloge rješenja koja

će naknadno moći biti implementirana u bibliotečkoj praksi. Očekuje se kako će teoretski okvir i kritički osvrt na obradu, očuvanje i predstavljanje ove kolekcije podstaći bibliotečku naučnu zajednicu da više pažnje posveti teorijskim izučavanjima i analizama kartografskih zbirki, uz stvaranje sistemskih rješenja za njihovo kvalitetno očuvanje i predstavljanje da bi ih što veći broj istraživača nesmetano mogao konsultirati.

Prikaz literature

Ne postoji jedna općeprihvaćena metoda obrade i organizacije kartografskih zbirki u bibliotekama, ali postoje mnoge preporuke i smjernice kako da se one na najbolji način obrade, organiziraju i sačuvaju da bi se kao kolekcije mogle konsultirati i koristiti bez opasnosti od oštećenja ili propadanja. Okvir za istraživanje kartografske zbirke u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, a posebno kolekcije Ibrahima Bušatlije, dali su Katalog geografskih karata Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu autorice Ade Pilav (2021), kao i njen tekst o Kolekcijama geografskih karata u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (2020). Drugi važan izvor bile su baza podataka FileMaker i Digitalna Gazi Husrev-begova biblioteka, koje su predstavljale osnovne izvore za istraživački proces.

Analiza ovog rada ne bi bila moguća bez uzimanja u obzir primjera dobre prakse iz države, regije i svijeta. Korišteni su radovi koji se bave obradom, organizacijom i zaštitom kartografske građe, kao što je rad Mire Miletić Drder (2011), koja je dala upute za katalogizaciju kartografske građe prema formatu MARC 21, te njen rad iz 2016. godine u kojem se razmatra budućnost obrade kartografske građe u knjižnicama, arhivima i muzejima. Također, u kontekstu digitalizacije kartografske građe značajnu ulogu ima rad Andrea Novaka i Volodymyra Ostasha (2022), koji se bavi digitalizacijom historijskih mapa i njihovom prezentacijom u *online* kolekcijama. Usto, rad Pushpamale Perere o izazovima u zadovoljavanju potreba korisnika kartografskih zbirki, kao i smjernice za digitalizaciju kulturne baštine Republike Hrvatske, bile su ključni resursi za razumijevanje procesa digitalizacije kartografskih zbirki.

Za pitanja očuvanja i zaštite geografskih karata u arhivima konsultirani su radovi Katarine Sunek, koja se bavi očuvanjem i zaštitom geografskih karata, te drugih radova koji pokrivaju slične tematske okvire. Dodatno, biografski podaci o profesoru Ibrahimu Bušatliji, kao donatoru zbirke,

uzeti su iz biografije koju je napisao njegov kolega Muriz Spahić, što je omogućilo dublje razumijevanje njegovog doprinosa u ovom kontekstu. Korišten je i rad Waltera W. Ristowa koji daje širi pogled na kartografiju u okviru kulturne baštine, dok je Mirela Slukan (1998) ponudila korisne uvide u vrijednost kartografskih zbirki u arhivima, posebno u kontekstu Hrvatske, a smjernice i primjeri iz prakse pružili su dodatnu podršku za razmatranje najboljih praksi u očuvanju kartografskih zbirki.

Za diskusiju o dobrim praksama u obradi i očuvanju kartografskih zbirki konsultirani su brojni izvori koji nude smjernice i preporuke za kvalitetno upravljanje kartografskim materijalima. Literatura koja se fokusira na primjenu dobrih praksi uključuje radove koji se bave integriranim pristupima obrade kartografske građe u bibliotekama, arhivima i muzejima, kao i smjericama za digitalizaciju kulturne baštine. U tom kontekstu, rad Mire Miletić Drder (2016) o budućnosti obrade kartografske građe u bibliotečkim i arhivskim institucijama, kao i rad Katarine Sunek o očuvanju geografskih karata u arhivima pružaju vrijedne uvide u najbolje metode za zaštitu i prezentaciju ovih zbirki. Korištenjem ovih preporuka, istraživanje ovog rada nastoji razviti konkretna rješenja za unapređenje obrade i organizacije kartografske zbirke profesora Ibrahima Bušatlije, ali i drugih kartografskih zbirki uz primjenu najnovijih metoda digitalizacije i zaštite.

Metodologija

Metode

Metodologija istraživanja temelji se na analitičko-klasifikacionim pristupima za identifikaciju i procjenu trenutnog stanja zbirke, postupaka njene obrade, smještaja, digitalizacije i uslova čuvanja. Koriste se naučnoistraživačke metode poput direktnog pregleda zbirke radi analize stanja, klasifikacije prema vrsti materijala te komparativne analize sličnih kartografskih zbirki. Kriteriji za evaluaciju najboljih praksi uključuju standarde fizičkog očuvanja (kontrola temperature, vlažnosti i zaštite), tehnike digitalizacije koje omogućuju visokokvalitetni prikaz, kao i pristupačnost putem digitalne i fizičke dostupnosti za istraživače. Na osnovu ovih kriterija istraživanje predlaže aktivnosti i rješenja za unapređenje očuvanja, organizacije i prezentacije ove vrijedne kolekcije.

Istraživački korpus

Planiranim istraživanjem bit će obuhvaćena kartografska zbirka profesora Ibrahima Bušatlije koja se nalazi u fondu Gazi Husrev-begove biblioteke, uz osnovne informacije o njegovoj cjelokupnoj biblioteci, od arhivske i fotografske građe pa do monografskih publikacija. Ova vrijedna kolekcija sačinjena je od 544 mape i karte, dok cjelokupan fond kartografske zbirke iznosi 912 mapa i karata.

Prispijeće zbirke u Gazi Husrev-begovu biblioteku

Profesor Ibrahim Bušatlija rođen je 1930. godine u Vitini pored Ljubuškog, gdje je završio osnovnu školu, dok je Nižu gimnaziju u Mostaru završio 1948. godine, nakon čega je bio raspoređen na upravljanje osnovnom školom u Svinjarini kod Mostara. Višu pedagošku školu geografija-historija završio je 1951. godine, nakon koje se zapošljava kao nastavnik geografije i historije u Čitluku, Kalinoviku i Sarajevu. Diplomirao je geografiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1957. godine, nakon čega se zapošljava u Drugoj gimnaziji u Sarajevu u svojstvu profesora geografije. U zvanje asistenta na Odsjeku za geografiju Filozofskog fakulteta izabran je 1957/58, a od školske 1960/61. godine radio je kao profesor geomorfologije na Odsjeku za geografiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Doktorirao je 1965. godine na Odsjeku za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta i te iste školske godine bio je izabran u nastavno-naučno zvanje docenta na Odsjeku za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Tokom svog radnog vijeka bio je urednik naučnog časopisa *Geografski pregled* koji izdaje Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, a od 2014. godine bio je u Uredničkom odboru naučnog časopisa *Acta geographica Bosniae et Herzegovinae*. Pisao je brojne naučne i stručne radove iz oblasti geopolitike, političke geografije, historijskog i geografskog razvoja Bosne i Hercegovine i njenih granica (Spahić, 2019). Profesor Ibrahim Bušatlija umro je 28. januara 2019. godine.

U augustu 2019. godine Uprava Gazi Husrev-begove biblioteke dobija poziv od Jasmina Tinjaka, zastupnika supruge profesora Bušatlije, Nizame Bušatlije, sa željom da se kompletna privatna biblioteka profesora Bušatlije, uz arhivalije i kartografsku zbirku donira Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Nekoliko dana poslije, 3. septembra 2019. godine izvršava se

primopredaja, uz pisanje Zapisnika o primopredaji i potpisivanje ugovora. Prema Zapisniku i ugovoru koji su potpisali darivatelj, gospođa Nizama Bušatlija, i primatelj kolekcije, direktor Biblioteke magistar Osman Lavić, lična biblioteka profesora Ibrahima Bušatlije sačinjena od 3917 monografskih publikacija, 3644 mape i karte, te velikog broja serijskih publikacija i arhivalija. Ova privatna kolekcija je Gazi Husrev-begovoj biblioteci poklonjena pod sljedećim uslovima:

1. Gazi Husrev-begova biblioteka se obavezuje da će izraditi pečat sa tekstom „Privatna biblioteka prof. Ibrahima Bušatlije“;
2. Gazi Husrev-begova biblioteka se obavezuje da će na svaki primjerak iz ove biblioteke staviti pečat kojim će se dokazati njeno porijeklo, čime će sva prispjela bibliotečka i arhivska građa fizički imati jasnu distinkciju u odnosu na ostatak fonda, i bit će jasno vidljiva sva građa iz ove privatne zbirke;
3. Gazi Husrev-begova biblioteka se obavezuje da će u bibliotečki fond Gazi Husrev-begove biblioteke uključiti sve knjige, časopise, mape i arhivske dokumente, koje ne posjeduje od ranije u svome fondu i koji su im potrebni, a ostatak će ustupiti Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, Studentskom centru Islamske zajednice i drugim institucijama u kojima će se ove publikacije koristiti.

Nakon potpisivanja ugovora, grupa uposlenika Gazi Husrev-begove biblioteke otišla je u dom profesora Ibrahima Bušatlije i zajedno s njegovom suprugom i Jasminom Tinjakom spakirala i preuzela cjelokupnu privatnu biblioteku.

Prilikom prispjeca ove privatne biblioteke u Gazi Husrev-begovu biblioteku uočeno je da veliki broj karata ima pečat s logom Prirodno-matematičkog fakulteta, s obzirom na iznenadnu smrt profesora Bušatlije, nakon čega je uspostavljen kontakt s Upravom fakulteta, i vraćeno im je 12. februara 2020. godine 3100 mapa i karata te 50 plakata s pečatom i logom Prirodno-matematičkog fakulteta, nakon čega se konačno moglo započeti s popisivanjem i obradom ove kolekcije.

Veliki broj naslova iz zbirke monografskih i serijskih publikacija povezan

je uz historiju Bosne i Hercegovine te njene geopolitičke prilike i kao takva ova kolekcija je značajna i vrijedna za sve istraživače Bosne i Hercegovine i njene povijesti. Kolekcija knjiga popisana je i razvrstana u skladu s tim šta je potrebno u fondovima Gazi Husrev-begove biblioteke, dok je preostala građa prosljeđena drugim bibliotekama, ali se još nije krenulo s kataloškom obradom ove kolekcije. Arhivalije se također trenutno nalaze u depoima, i nisu razvrstane niti obrađene, a kartografska zbirka je odmah prilikom dospjeća u Gazi Husrev-begovu biblioteku obrađena i digitalizirana jer je ona značajno obogatila mali fond kartografske građe koju je ova biblioteka prije ove donacije posjedovala.

Rezultati istraživanja

Glavni cilj istraživanja je da se ispituju načini obrade, digitalizacije i fizičkog očuvanja kartografske zbirke profesora Ibrahima Bušatlije u Gazi Husrev-begovoj biblioteci da bi se došlo do saznanja o tome kako na najbolji način očuvati, zaštititi i predstaviti javnosti ovu kolekciju unutar kartografske zbirke, i kako je na najbolji način ponuditi istraživačima s obzirom na njenu veliku vrijednost i značaj.

Sadržaj kartografske zbirke Ibrahima Bušatlije

Prema definiciji Međunarodnog kartografskog društva kartografija se bavi zasnivanjem, izradom, promocijom i proučavanjem mapa, ona razrađuje teorijske okvire karata, utvrđuje principe na kojima se karta bazira, metodologiju i tehniku njihove izrade i osnovne mogućnosti njihovog korištenja (Pilav, 2021: 13). Karte nisu samo odraz fizičke stvarnosti prikazanog lokaliteta, već su i slika društvenog konteksta u kojem se nalaze (Slukan Altić). U kolekciji Gazi Husrev-begove biblioteke zastupljene su pregledne, historijske, topografske, saobraćajne, turističke, specijalne i rukopisne karte, i unutar svake ove tematske cjeline nalaze se i karte iz zbirke Ibrahima Bušatlije. Posebno vrijedne za Gazi Husrev-begovu biblioteku jesu rukopisne karte, dok je najstariji štampani primjerak karte koju Biblioteka posjeduje karta svijeta poznatog moreplovca Piri Reisa, admirala osmanske flote. Ona je izrađena 1513. godine u Galipolju i na osmanskom turskom je jeziku. Od rukopisnih karata posebno se izdvaja pregledna karta Bosne i Hercegovine iz Zbornika Muhameda Enverija Kadića koju je sastavio Rudolf Kostial Živanović, a koja prikazuje podatke

o prisutnom muslimanskom stanovništvu u Bosni i Hercegovini. Karta je izrađena početkom 20. stoljeća.

Korpus kartografske zbirke profesora Ibrahima Bušatlije razvrstan je prema tematskim kategorijama na osnovu autorskog pregleda, ranije utvrđenih pravilnika Gazi Husrev-begove biblioteke za kartografsku zbirku i analize materijala. Kartografska zbirka profesora Ibrahima Bušatlije sastoji se od 544 karte koje su razvrstane prema tematskim i geografskim kategorijama.

U kategoriji kontinenata nalazi se 12 karata, među kojima su karta Evrope iz doba Berlinskog i Bečkog kongresa i historijske karte Azije i Bliskog istoka. Kolekcija također sadrži tri karte Osmanskog Carstva, od kojih je jedna ilustracija njegovog širenja od 1299. do 1699. godine.

Kategorija Balkanskog poluotoka broji 21 kartu, uključujući mape Ilirika i Panonije, Napoleonove Ilirije i historijske karte koje prikazuju različite faze u razvoju ove regije. Pored ovih, zbirka uključuje i značajan broj karata pojedinačnih država (npr. Bosne i Hercegovine sa 83 karte, Hrvatske sa 54 karte, Srbije sa 48 karata) te karte gradova i predjela iz cijele bivše Jugoslavije.

Ovaj strukturirani pregled bogate kartografske građe doprinosi razumijevanju geopolitičkih i kulturnih promjena tokom historije, a potpuni popis karata nalazi se u dodatku rada.

*Obrada, signiranje i inventarisanje kartografske
zbirke Ibrahima Bušatlije u Gazi Husrev-begovoj biblioteci*

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu skoro pola milenija prikuplja, obrađuje, čuva i daje na korištenje vrijednu knjižnu i dokumentacionu građu. Važan dio ove kolekcije u Gazi Husrev-begovoj biblioteci predstavlja zbirka sačinjena od 912 geografskih karata. Nakon prispjeca još 544 karte i mape iz privatne kolekcije Ibrahima Bušatlije 2019. godine, kartografska zbirka Gazi Husrev-begove biblioteke postaje značajno uvećana.

Kartografska građa specifična je po mnogočemu, od dimenzija do smještaja, i kao takva zahtijeva poseban način opisa i obrade. Ona obuhvata zemljopisne karte, planove i atlase, dok se među građom mogu naći i posebni predmeti kao što su globusi i reljefi (Slukan Altić). Prilikom obrade kartografske zbirke u Gazi Husrev-begovoj biblioteci slijedili su se tradicionalni standardi, u skladu s međunarodnim smjernicama. Pravila za

identifikaciju i opis kartografske građe sada su određena konsolidiranim Međunarodnim standardom za bibliografski opis (ISBD), koji objedinjuje sve vrste građe (Miletić Drder, 2011: 6-7).

Cijela kartografska zbirka obrađena je u sistemu FileMaker, a od metapodataka prilikom obrade navedeni su:

1. Naziv
2. Mjesto izdanja
3. Godina izdanja
4. Izdavač
5. Jezik kojim je napisana
6. Dimenzije karte
7. Način na koji je dospjela u Biblioteku

Nakon ovih metapodataka napisan je i kratak fizički opis za svaku kartu.

Iako Gazi Husrev-begova biblioteka trenutno koristi ISBD (CM) za obradu kartografske građe, ovaj standard je danas zastario. Uvođenje konsolidiranog ISBD-a, koji obuhvata sve vrste građe, moglo bi bolje odgovoriti na specifične potrebe kompleksne kartografske zbirke, uključujući stare, rijetke, rukopisne i digitalizirane karte, koje predstavljaju poseban izazov za obradu i dostupnost. FileMaker baza podataka, iako praktična, nije nužno optimalno rješenje za specifičnosti metapodataka kartografske građe, što bi moglo usporiti i ograničiti pristup i pretraživanje. Upoređujući ove prakse s npr. anglosaksonskim pristupima koji već koriste konsolidirani ISBD, otvara se prostor za daljnju analizu i prilagođavanje kataloških praksi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci kako bi bile bolje usklađene sa savremenim standardima.

FileMaker, kao sistem za upravljanje bazama podataka opće namjene, nije idealno rješenje za obradu kartografske zbirke prema konsolidiranom ISBD standardu. ISBD zahtijeva preciznu strukturu opisa i specifičan niz elemenata, kao što su naslov, odgovornost, izdanje, fizički opis i napomene. FileMaker, međutim, nema zadane opcije koje bi u potpunosti podržale ovu strukturu. Bibliotekari se često moraju oslanjati na prilagođavanje polja, što može otežati dosljednost zapisa i dovesti do neusklađenosti sa standardom.

Osim toga, ISBD standard zahtijeva striktno određenu interpunkciju i redosljed elemenata, što FileMaker ne može automatski primijeniti. Ovo ograničenje povećava mogućnost grešaka jer su bibliotekari prinuđeni ručno unositi ili prilagođavati podatke. Time se gubi i na preciznosti i na dosljednosti unosa, što može biti ključno za biblioteku koja teži standardizaciji i usklađenosti s međunarodnim pravilima. FileMaker također ne podržava formate za razmjenu podataka, poput MARC formata, na kojem počivaju bibliotečki sistemi za razmjenu bibliografskih informacija. ISBD standard je osmišljen kako bi omogućio interoperabilnost podataka među bibliotekama, dok FileMaker otežava razmjenu zbog nedostatka podrške za MARC. Zbog toga bi razmjena podataka o kartografskim materijalima s drugim institucijama koje koriste ISBD ili specijalizovane softvere bila otežana (FileMaker User's Guide, 2015).

Također, ISBD dozvoljava unos specifičnih podataka za kartografske materijale, kao što su skala, koordinate i projekcija. FileMaker obično nema unaprijed definirana polja za ovakve podatke, što dodatno komplicira unos i otežava bibliotekarima da pruže korisnicima relevantne informacije. Ove specifične karakteristike ključne su za kartografski materijal jer omogućavaju istraživačima pristup informacijama o geografskim detaljima i tehničkim specifikacijama. Iako FileMaker nudi određenu fleksibilnost kroz prilagođavanje polja, ovo rješenje nije održivo na duže staze za potrebe biblioteke koja nastoji očuvati standardizaciju kartografskih zapisa. Gazi Husrev-begova biblioteka će rješenje za ove probleme tražiti u COBISS sistemu čija je članica i postala početkom godine (FileMaker User's Guide, 2015).

Što se tiče inventarisanja i signiranja, kartografska zbirka se signira i inventariše prema rednom broju pristizanja u prostorije Biblioteke, dakle prema *numerrus currensu*. U signaturi se kartama dodjeljuje prefiks KZ, nakon čega se crticom dopisuje redni broj karte. Obrada kartografske zbirke Ibrahima Bušatlije krenula je sa signaturnom oznakom KZ-369, a ako postoji nekoliko mapa pod istim nazivom, istog izdavača, a koje prikazuju različite elemente unutar istog područja (npr. prikaz gustoće stanovništva u različitim općinama), onda se na signaturu dopisuje poslije broja kosa crta i redni broj karte unutar te kolekcije (npr. KZ-431/16).

Restauracija oštećenih primjeraka zbirke

Gazi Husrev-begova biblioteka u svojim prostorijama ima i Odjel za restauraciju i konzervaciju građe, koji znatno olakšava procese rada u Biblioteci. Sva građa koja na sebi ima neki tip oštećenja prvo se šalje na restauraciju i konzervaciju pa se tek onda smješta u depo na svoje mjesto. Postoji mnogo vanjskih utjecaja koji se mogu negativno odraziti na bibliotečku građu, poput svjetlosti, vlažnosti zraka, temperature u prostoriji, štetočina, plijesni i brojnih drugih, i zbog toga je i svaku jedinicu građe unutar zbirke neophodno detaljno pregledati prije smještanja u police da bi se osiguralo njeno dugotrajno očuvanje i zaštita od mogućeg propadanja. Jedna knjiga ili karta koja je zaražena gljivicama ili nekim drugim nametnicima u veoma kratkom periodu, ako uslovi unutar depoa nisu odgovarajući, može zaraziti veliki broj drugih, tako da dođe do njihovog trajnog i nepovratnog oštećenja.

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci se sve zbirke prilikom dospjeća pregledaju, razvrstavaju i šalju u Odjel za restauraciju i konzervaciju ako je to potrebno, te se tek nakon obavljenog tretmana čišćenja i zaštite knjige i druga bibliotečka i nebibliotečka građa obrađuju i smještaju na police. Pritom se vodi računa i da se stara i rijetka knjiga odvoji od novih knjiga s obzirom na pH vrijednost papira, te da se karte čuvaju u za to predviđenim policama sa zaštitnim kutijama. Uslovi čuvanja unutar depoa u svakom trenutku su optimalni, relativna vlažnost zraka iznosi između 45% i 60%, dok je temperatura unutar prostorije u svakom trenutku 18 stepeni. Depoi se zahvaljujući sistemima za ventilaciju više puta u toku dana prozračuju, a za osvjtljenje se koriste posebne sijalice koje nemaju biološki ili fotohemijski utjecaj na bibliotečku građu. Svakodnevno se više puta provjerava temperatura i vlažnost unutar depoa da ne bi došlo do nekih nepredviđenih odstupanja. Jednom godišnje se u prostorijama depoa vrše i procesi dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije, a police su metalne i čiste se više puta u toku godine.

Bez obzira na uslove, zna se desiti da se zbog mehaničkih povreda ošteti kartografska građa jer je veliki broj karata jako star ili jako velikih dimenzija, pa njima nije jednostavno rukovati, te se oštećeni primjerci odmah šalju na restauraciju da ne bi došlo do većih oštećenja ili gubitka funkcionalnosti određene karte.

Kada je zbirka profesora Ibrahima Bušatlije stigla u Gazi Husrev-begovu biblioteku, uočeni su brojni oštećeni primjerci, posebno karte velikih dimenzija koje su bile pocijepane, oštećene vlagom i plijesnima. Svaka oštećena karta bila je poslana u Odjel za restauraciju i konzervaciju, gdje su podvrgnute detaljnoj analizi i tretmanima kako bi se očuvala njihova funkcionalnost i integritet. Oštećeni dijelovi su pažljivo restaurirani, a kartografske jedinice koje su bile ozbiljno oštećene rekonstruirane su i pričvršćene, kao što su to bili slučajevi s velikim i fragmentiranim kartama. Nakon restauracije sve karte su smještene u posebne kutije i košuljice kako bi se spriječilo daljnje oštećenje od mehaničkih povreda, a velike karte su urolane i pohranjene u odgovarajuće kartonske rolne.

Za kartografske jedinice koje su imale tragove gljivica i plijesni provedeni su odgovarajući postupci dezinfekcije, uključujući sterilizaciju zamrzavanjem na -30 stepeni, čime je usporen rast mikroorganizama. Nakon toga, karte su čišćene suhim ili mokrim metodama, a oštećeni dijelovi nadopunjeni su japanskim papirom, što je specifičan postupak za restauraciju starih karata. Ovaj detaljni tretman omogućio je očuvanje zbirke i njeno uvođenje u proces obrade.

Svi restaurirani i konzervirani primjerci zatim su pohranjeni u optimalnim uslovima unutar depoa Gazi Husrev-begove biblioteke, koji omogućuju dugoročno očuvanje i dostupnost kartografske građe istraživačima.

Analiza smještaja kartografske građe u Biblioteci

Gazi Husrev-begova biblioteka ima tri glavna depoa: jedan za serijske publikacije, jedan za monografske i jedan za rukopise. Osim ova tri, postoje i posebni depoi za arhivsku građu te za specijalne zbirke. Za kartografsku zbirku i za muzejsku građu prije nekoliko godina izgrađen je još jedan depo s odgovarajućim prostorom za smještaj ovog tipa građe. Za sve karte izrađene su „košuljice“ da ne bi dolazilo do njihovog oštećenja, a veći primjerci karata smještaju se u velike kartonske rolne unutar kojih su zaštićene. Postoje i posebne metalne police za karte srednjih dimenzija koje trebaju biti ispravljene, a ne urolane, tako da je i za njih obezbijeđen odgovarajući smještaj. Iako bi signatura trebala sugerirati mjesto na polici na kojem se nalazi određena karta, u Gazi Husrev-begovoj biblioteci to nije slučaj jer su karte različitih dimenzija i čuvaju se u različitim policama, a pri njihovoj obradi se nije radilo na tome da se karte grupiraju prema svojoj vrsti ili dimenzijama.

Bez obzira na to, karte se čuvaju u optimalnim uslovima što se tiče temperature, vlažnosti zraka, ali i odgovarajućih polica i kutija za zaštitu, tako da se nakon restauracije i konzervacije njihov vijek trajanja produžava i odgovarajućim smještajem unutar prostorija depoa.

Digitalizacija i otvorenost zbirke prema javnosti

Cjelokupna kartografska zbirka je nakon njenog prispjeca u prostorije Gazi Husrev-begove biblioteke i nakon restauracije i konzervacije digitalizirana i na taj način učinjena dostupnom. Cilj projekta digitalizacije kartografske zbirke prvenstveno je bio da se istraživačima omogući lakši pristup informacijama i velikom broju raritetnih ili unikatnih karata, sa što manje fizičkih ograničenja, ali i da se zaštite originalni primjerci od daljnjeg propadanja i oštećivanja.

Ideja je da se i kartografska zbirka nekada nađe potpuno dostupna u digitalnoj Gazi Husrev-begovoj biblioteci iako je za sada istraživačima dostupna samo na zahtjev i u prostorijama istraživačke čitaonice. Digitalni repozitorij Gazi Husrev-begove biblioteke podijeljen je u osam kategorija koje korisnici mogu pretraživati i čijim sadržajima mogu pristupati, a to su: Arhiv, Fototeka, Glasila Islamske zajednice, Rukopisi, Rukopisi-Katalozi GHB, Monografske publikacije koje podrazumijevaju građu na evropskim, ali i na orijentalnim jezicima, zatim serijske publikacije kojima je i posvećena najveća pažnja, i na kraju GHB interno, prostor koji sadrži materijale namijenjene za internu upotrebu uposlenika Biblioteke. U folderu namijenjenom fototeci nalazila bi se i kartografska zbirka koja danas formalno i jeste dijelom Fototeke Gazi Husrev-begove biblioteke.

Prije početka rada na digitalizaciji kartografske zbirke uposlenici Biblioteke prošli su nekoliko faza koje su uključivale sljedeće aktivnosti:

- I. definiranje tehničke specifikacije digitalizacije i evaluaciju postojeće opreme
- II. identificiranje prioritetne građe koju je potrebno digitalizirati
- III. provjeru kvaliteta i kompletnosti karata i mapa
- IV. definiranje seta metapodataka za kataloško-bibliografski opis
- V. restauraciju oštećenih primjeraka

VI. edukaciju kadrova

VII. digitalizaciju

VIII. OCR-optičko prepoznavanje karaktera

IX. pohranu digitalnih kopija

Budući da je kvalitetna oprema pribavljena kada je rađen projekt digitalizacije stare periodike, skeneri i ostala oprema bili su zadovoljavajući za rad na ovom projektu. Međutim, kako je mnogo karata bilo velikih dimenzija, moralo se raditi i na parcijalnoj digitalizaciji s fotoaparatom, da bi se kasnije fotografije uvezale i načinile jednu kartu. S obzirom na veličinu karata, one nisu mogle stati ni na veliki plošni skener, a ni na obične male stolne skenere koje Biblioteka posjeduje.

Prilikom digitalizacije prioritet su bile stare karte i mape te karte i mape s oštećenjima kako se nakon digitalizacije fizički primjerci ne bi više preuzimali i koristili, te da se na taj način spriječi njihovo daljnje oštećivanje. Međutim, s obzirom na to da je ukupan broj karata manji od 1000, ovaj projekt je i završen u roku od dvije godine.

Svaka karta i mapa je prilikom preuzimanja za digitalizaciju detaljno pregledana, i ako nije bila kompletna, njeno skeniranje je odgođeno s napomenom o njenom stanju. Na kraju su ipak i one skenirane uz restauraciju oštećenih dijelova ako je to bilo moguće izvršiti.

Kataloško-bibliografski opis digitalnih kopija karata usklađen je s kataloškim opisom fizičkih primjeraka, uz napomenu da se radi o digitalnim kopijama. Iz FileMakera preuzeti su metapodaci i pridruženi su digitalnim kopijama.

Restauracija oštećenih primjeraka vršena je odmah u trenutku primjećivanja oštećenja da ne bi došlo do daljnjeg propadanja karata jer su mnoge napravljene na posebnim materijalima i platnima koja su pogodna za oštećenja i napade nametnika poput gljivica i plijesni, i tek su nakon čišćenja i restauracije karte i digitalizirane.

Bilo je potrebno i educirati uposlenike Biblioteke koji će raditi na procesima digitalizacije kartografske zbirke jer je znatno kompleksniji proces predstavljao ovaj projekt digitalizacije u odnosu na proces digitalizacije stare periodike s obzirom na to da je kartografska građa različitih dimenzija i da su karte crtane i štampane na različitim materijalima, tako da je trebalo

mного raditi na analizi najboljih načina digitalizacije i najbolje opreme za digitalizaciju da bi svaki detalj karte ili mape bio jasno vidljiv u digitalnoj kopiji.

Aktivnost digitalizacije obavljao je jedan uposlenik koji je radio na skenerima i s fotoaparatom da bi proces bio konzistentan i precizan od početka do kraja. Nakon skeniranja i pribavljanja digitalne kopije vršen je proces OCR-a kako bi svi elementi na kartama bili mašinski čitljivi. OCR je jako dobro urađen na kartama koje su pisane latinicom, ali karte na ćirilici ili na arapskom pismu nisu mašinski čitljive.

Nakon što je obavljen i proces OCR-a, digitalne kopije su pohranjene i dostupne su za korištenje unutar prostorija Gazi Husrev-begove biblioteke.

Digitalne kopije karata i mapa su, kao što je već rečeno, dostupne unutar prostorija Biblioteke na zahtjev korisnika, međutim mali broj korisnika doista zna da Gazi Husrev-begova biblioteka posjeduje i ovu izuzetno vrijednu zbirku. Potrebno je ovu kolekciju predstaviti javnosti u cijelosti, a posebno dati osvrt na kartografsku zbirku Ibrahima Bušatlije, kao na poseban i izuzetno vrijedan element cjelokupne kartografske zbirke.

Diskusija

Gazi Husrev-begova biblioteka je u svojih skoro pet stotina godina djelovanja i postojanja prikupila brojna knjižna i neknjižna blaga. Jedno od njih je i njena kartografska zbirka. Ova kartografska zbirka sačinjena od skoro 1000 karata i mapa posebno je značajna zbog kartografske zbirke profesora Ibrahima Bušatlije, čija je porodica donirala izuzetno bogatu privatnu zbirku upravo Gazi Husrev-begovoj biblioteci.

Nakon prispjeća ova je zbirka odmah kataloški obrađena u skladu sa standardima, uz dodatak kratkog opisa svake karte da bi se lakše mogle konsultirati i pronaći. Prije obrade sve karte i mape su fizički pregledane da bi se spriječila moguća oštećenja, te su ujedno sve karte s oštećenjima sklonjene iz prostorija depoa i nad njima su izvršeni procesi restauracije i konzervacije kako bi bile sačuvane za generacije koje dolaze. Ti su se procesi pokazali kao veoma pozitivni i sada se isti postupak radi sa svakom privatnom bibliotekom koja dospije u Gazi Husrev-begovu biblioteku.

Proces obrade tekao je brzo i kvalitetno, te su mape signirane i inventarisane prema standardima i preporukama, uz odgovarajući smještaj na police i zaštitu zahvaljujući odgovarajućim „košuljicama“ i kutijama za karte i mape.

Nakon obavljene obrade karata i mapa krenulo se s njihovom digitalizacijom i očuvanjem kartografske zbirke na ovaj način, što je jako dobar način da se obezbijedi pristup kartografskoj zbirci svima kojima je to potrebno, bez oštećenja originalnih primjeraka i bez njihovog pomjeranja iz prostorija depoa, jer su zbog svojih dimenzija često nezgodne za konsultiranje.

Obrada i katalogizacija kartografske zbirke u Gazi Husrev-begovoj biblioteci suočava se s nizom izazova, koji se odnose na korištenje zastarjelih standarda, tehnološke ograničenosti postojećih sistema, kao i na posebne potrebe restauracije i konzervacije specifičnih vrsta građe. Iako je Biblioteka uspjela implementirati osnovne funkcionalnosti za obradu kartografske građe koristeći se ISBD (CM) standardom, ovaj pristup danas više nije dovoljno efikasan. Zastarjeli standard, koji je bio primjenljiv u prošlim decenijama, danas nije u skladu sa savremenim zahtjevima za obradu, posebno u kontekstu digitalizacije, obrade složenih materijala i integracije s globalnim bazama podataka. Preporuka da se pređe na konsolidirani ISBD standard, koji uključuje sve vrste građe, uključujući digitalne resurse, predstavlja neophodan korak prema modernizaciji bibliotečkog sistema.

Katalogizacija kartografske građe u Biblioteci trenutno se vrši pomoću FileMaker sistema, koji, iako zadovoljava osnovne potrebe za unosom podataka i povezivanjem metapodataka s digitalnim kopijama, ima značajna ograničenja kada je riječ o složenijim zahtjevima obrade specifičnih kartografskih materijala. FileMaker nije u potpunosti prilagođen za preciznu kategorizaciju kartografske građe, poput geografskih koordinata, specifičnosti vezanih za starost i stanje materijala, što može otežati efikasnu obradu složenih kartografskih jedinica. Uvođenje savremenijih i specijalizovanijih sistema za katalogizaciju, koji bolje podržavaju specifične potrebe kartografske građe, moglo bi značajno unaprijediti efikasnost i tačnost obrade.

Iako Biblioteka ulaže napore u digitalizaciju kartografske građe, procesi digitalizacije nisu potpuno usklađeni sa savremenim standardima za digitalnu arhivistiku. Digitalne kopije originalnih karata dostupne su samo unutar Biblioteke putem sistema Documentum, ali nije jasno da li su te kopije arhivirane i zaštićene u skladu s međunarodnim normama za očuvanje digitalnih objekata. Pored toga, metapodaci koji se pridružuju digitalnim kopijama mogu biti nedovoljno detaljni, što otežava kasniji pronalazak i istraživanje građe. Stoga bi proširenje i unifikacija metapodataka, kao

i implementacija dodatnih zaštitnih slojeva za digitalizovane kopije, bila korisna za kreiranje održivog sistema za dugoročnu zaštitu i pristup kartografskoj građi.

U pogledu restauracije i konzervacije, Gazi Husrev-begova biblioteka može se pohvaliti visoko razvijenim sistemom za zaštitu građe. S obzirom na to da kartografska građa često podrazumijeva stare i oštećene karte, procesi restauracije i konzervacije igraju ključnu ulogu u njenom očuvanju. Iako su postavljeni visoki standardi za zaštitu i održavanje građe, izazovi u restauraciji velikih i vrlo oštećenih karata, koje zahtijevaju posebnu pažnju, i dalje ostaju prisutni. Velike karte često su u lošem stanju i podložne oštećenjima, zbog čega je svaki proces restauracije vrlo zahtjevan i delikatan. Također, nakon restauracije potrebno je obezbijediti odgovarajući smještaj za ovakvu građu, koristeći specijalizovane kutije i košuljice, ali i rolne za velike karte, što predstavlja dodatni izazov u svakodnevnom održavanju zbirke.

Nakon čišćenja i sterilizacije, u okviru kojih se koriste savremene metode poput zamrzavanja na niskim temperaturama i termo-vakuum presa, pristupa se nadopunjavanju oštećenih dijelova papira, čime se produžava životni vijek građe. Iako su svi ovi procesi ključni za dugoročnu zaštitu kartografske građe, Biblioteka bi trebala nastaviti s unapređenjem svojih metoda restauracije, uz korištenje novih tehnologija i stručnih pristupa koji mogu poboljšati efikasnost i smanjiti troškove, dok se istovremeno garantuje visok kvalitet zaštite građe.

Iako Gazi Husrev-begova biblioteka provodi značajne napore u očuvanju i obradi kartografske građe, kritički osvrt na trenutnu praksu ukazuje na potrebu za usvajanjem savremenih alata i metoda kako bi se unaprijedila efikasnost i tačnost obrade, kao i dugoročna zaštita kartografskih kolekcija. Implementacija novih standarda za katalogizaciju, poboljšanje sistema za digitalizaciju i proširenje zaštitnih procedura za restauraciju mogu doprinijeti daljnjem unapređenju obrade i dostupnosti kartografske građe u budućnosti.

Kao primjer dobre prakse na osnovu koje i Gazi Husrev-begova biblioteka može unaprijediti svoje poslovanje jeste British Library, koja je usvojila napredne tehnologije i standarde za obradu kartografske građe, uključujući korištenje konsolidiranog ISBD-a za katalogizaciju.

British Library koristi se naprednim sistemima za digitalizaciju, obradu i arhiviranje kartografskih materijala. Digitalne kopije uzimaju se kao primarni izvor za pristup, dok se fizički primjerci, ako nisu zaštićeni, stavljaju u specijalizirane kutije i ormare za dugoročnu pohranu. Usto, svi digitalni materijali povezani su s metapodacima, što omogućava jednostavan pristup i pretragu unutar digitalnog kataloga. Katalogizacija se provodi prema jasno definiranim smjernicama koje obuhvataju sve aspekte kartografske građe, od fizičkih karakteristika (dimenzije, vrsta papira) do specifičnih informacija o autorima i izdavačima, čime se omogućava lahko praćenje i korištenje kartografskih materijala.

Ova praksa omogućava efikasno upravljanje zbirkom i osigurava njenu dugoročnu očuvanost, istovremeno omogućujući istraživačima lakši pristup kroz digitalne kataloge.

Kartografska zbirka Gazi Husrev-begove biblioteke veoma je bogata zahvaljujući kartama iz različitih vremenskih perioda, zatim kartama koje prikazuju Bosnu i Hercegovinu od najstarijih vremena do danas, i kao takva ova zbirka predstavlja vrijedno blago za sve istraživače kulturne historije i općenito prošlosti Bosne i Hercegovine, ali problem predstavlja što se za ovu kolekciju veoma malo zna, i samim tim se ona rijetko konsultira.

Preporuka je da se radi na promociji ove zbirke i da se ponudi javnosti u otvorenom pristupu, barem onim mapama i kartama za koje su istekla autorska prava. Bogatstvo karata unutar ove zbirke predstavlja zaista rijetkost u bibliotekama Bosne i Hercegovine, koje veoma rijetko imaju ovako bogate kartografske zbirke. Promocija kartografskih zbirki ključna je za očuvanje njihovih kulturnih i znanstvenih vrijednosti, a uspješno promoviranje uključuje kombinaciju digitalnih tehnologija, obrazovnih programa, interaktivnih izložbi i saradnje s istraživačima i institucijama.

Jedan od najvažnijih aspekata promocije kartografskih zbirki je digitalizacija, koja omogućava pristup materijalima široj javnosti. Mnoge biblioteke i arhivi, poput Kongresne biblioteke u Sjedinjenim Američkim Državama, već dugi niz godina digitaliziraju svoje kartografske zbirke i omogućavaju besplatan *online* pristup. Korištenjem napredne tehnologije za digitalizaciju karata visoke rezolucije korisnici mogu detaljno pregledavati karte, a metapodaci povezani s tim kartama omogućuju pretragu prema različitim kriterijima. Također, British Library nudi *online* pristup hiljadama digitaliziranih karata i planova, uključujući i historijske mape, čineći tako zbirke dostupnima globalnoj javnosti.

Interaktivne izložbe također predstavljaju važnu formu promocije kartografskih zbirki. Izložbe koje koriste digitalne ekrane omogućavaju posjetiteljima da istražuju kartografske materijale na način koji uključuje interaktivnost. Naprimjer, National Library of Australia redovito organizira izložbe koje uključuju digitalne karte, omogućujući posjetiteljima da prate povijest Australije kroz karte i planove.

Obrazovni programi i radionice također igraju ključnu ulogu u promociji kartografskih zbirki, osobito među mladima i studentima. Programi koji uključuju rad sa stvarnim i digitalnim kartama omogućuju sudionicima da nauče o kartama, kartografiji i analizi geografskih podataka. New York Public Library organizira radionice u kojima učenici, stariji građani i studenti mogu raditi s kartama, a takvi programi pomažu korisnicima da razumiju važnost kartografskih zbirki.

Saradnja s istraživačima i akademskim institucijama također je važan aspekt promocije kartografskih zbirki. Institucije koje posjeduju vrijedne kartografske zbirke saraduju s historičarima, geografima i drugim istraživačima, omogućujući im pristup materijalima koji se koriste u novim znanstvenim radovima. Naprimjer, mnoge biblioteke posebno u Sjedinjenim Američkim Državama saraduju s akademskim institucijama kako bi omogućile pristup kartama i drugim materijalima istraživačima koji se koriste tim zbirka za nove projekte. Također, International Map Collectors Society (IMCOS) saraduje s različitim institucijama i organizira međunarodne konferencije na kojima se razgovara o kartografiji, promovirajući zbirke i istraživanje u tom području.

Korištenje virtualnih alata i aplikacija za promociju zbirki postalo je popularno među institucijama koje posjeduju kartografske zbirke. Korištenjem virtualnih tura i interaktivnih mapa muzeji i biblioteke omogućuju korisnicima da istraže zbirke iz udobnosti vlastitog doma.

Kombinacija digitalnih platformi, obrazovnih programa, interaktivnih izložbi i saradnje s istraživačima omogućava učinkovitu promociju kartografskih zbirki. Korištenjem naprednih tehnologija ove institucije omogućavaju pristup velikom broju ljudi, čineći kartografske zbirke dostupnima globalnoj publici, a istovremeno omogućavajući istraživanje i obrazovanje koje potiče šire razumijevanje vrijednosti kartografskih materijala.

Gazi Husrev-begova digitalna biblioteka posjeduje odličnu osnovu za prezentaciju ove zbirke jer bi upravo unutar digitalne biblioteke mogla biti predstavljena, ponuđena na korištenje svima kojima je potrebna, a zahvaljujući procesima zaštite digitalne građe poput elektronskog „vodenog“ žiga i nemogućnosti preuzimanja *scanova* bila bi zaštićena od daljnjeg dijeljena i korištenja u svrhe koje nisu dovoljno etične i u skladu s autorskim pravima i pravilima Gazi Husrev-begove biblioteke. Također, mogle bi se implementirati i brojne radionice i izložbe povezane uz ovu kolekciju.

Zaključak

Biblioteka Ibrahima Bušatlije predstavlja veoma važno mjesto u fondovima Gazi Husrev-begove biblioteke i njen značaj za razvoj kartografske zbirke ove biblioteke zaista je nemjerljiv. Samim tim ova zbirka predstavlja posebno blago za istraživače koji su zainteresirani za historijat Bosne i Hercegovine, geografske promjene i odnose Bosne i Hercegovine sa susjednim zemljama, tako da je proces digitalizacije ove zbirke bio zaista neophodan. Nakon izvršene digitalizacije ova zbirka dostupna je na korištenje u prostorijama Gazijine biblioteke, ali bi se u budućnosti mogla otvoriti javnosti i kroz digitalni repozitorij Gazi Husrev-begove biblioteke, čime bi pristup ovoj građi bio još više olakšan.

Literatura

Blessing, O. et al. 2023. "Digitization of Library Resources in Academic Libraries: Challenges and Implication" *OSR Journal of Mobile Computing & Application* 2: 35-40.

"Cartographic perspectives from our Map Librarians" (<https://blogs.bl.uk/magnificentmaps/2021/03/maps-on-the-british-librarys-online-gallery-update.html>)

"Citizen Cartography Workshop: Tracing Old New York" (<https://www.nypl.org/events/programs/2012/12/19/citizen-cartography-workshop-building-virtual-atlas>)

"Collections with Maps" (<https://www.loc.gov/maps/collections>)

- “FileMaker® Pro 14 User’s Guide. Santa Clara: FileMaker” (https://help.claris.com/archive/docs/14/en/fmp14_users_guide.pdf)
- Miletić Drder, M. 2016. “Budućnost obrade kartografske građe u knjižnicama, arhivima i muzejima – integrirani pristup: da ili ne?” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59: 191-205. (<https://hrcak.srce.hr/file/263072>)
- Miletić Drder, M. 2011. *Kartografska građa: upute za katalogizaciju prema formatu MARC 21*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.
- “National Library of Australia: Maps” (<https://www.nla.gov.au/collections/what-we-collect/maps>)
- Novak, A., Ostash, V. (2022). “Digitizing Historical Maps and their presentation in Online Map Collections” *e-Perimetron* 17: 33-44. (https://www.eperimetron.org/Vol_17_1/Novak_Ostash.pdf)
- Pilav, A. 2021. *Katalog geografskih karata Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*. Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka.
- Pilav, A. 2020. “Kolekcija geografskih karata u Gazi Husrev-begovoj biblioteci” *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 49: 239-263.
- Pushpamala, P. "The (unknown) role of map librarian and the challenges faced in ‘satisfying the cartographic user needs’” (http://eprints.rclis.org/12137/1/Pushpamala_2_pdf.pdf)
- Ristow, W. W. “What about maps?” (<https://core.ac.uk/download/pdf/4814969.pdf>)
- Slukan, M. “Leksikon Marina Držića i renesansne kulture: kartografija” (<https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/kartografija/>)
- Slukan, M. 1998. “Kartografska zbirka Hrvatskoga državnoga arhiva i njena vrijednost kao izvora za istraživanja”. *Arhivski vjesnik* 41: 121-161.

“Smjernice za digitalizaciju kulturne baštine”. (<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspxsrc=https%3A%2F%2Fminkulture.gov.hr%2FUserDocsImages%2Fdokumenti%2Fkulturna%2520ba%25C5%25A1tina%2Fekultura%2520smjernice%2FSmjernice%2520za%2520digitalizaciju%2520kulturne%2520ba%25C5%25A1tine.docx&wdOrigin=BROWSELINK>)

Spahić, M. “In memorijam prof. dr. sc. Ibrahim Bušatlija - Buš (1930-2019)” (<https://geoubih.ba/pdf/vijesti/Ibrahim%20Busatlija%20In%20memoriam.pdf>)

Sunek, K. "Očuvanje i zaštita geografskih karata u arhivima" (<https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg:6838/datastream/PDF/view>)

Šahmanović, S. 2006. “Kartografska zbirka Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine” *Kartografija i geoinformacije* 5: 130-137.

Urem, O. K. et al. 2015. “Digitization of Library Resources in University Libraries A Practical Approach, Challenges and Prospects” *Madonna University Journal of Research in Library and Information Science* 2: 36-47.

The Cartographic Collection of Ibrahim Bušatlija in the Fund of the Gazi Husrev-beg Library and the Significance of Its Digitization for Researchers of the History of Bosnia and Herzegovina

Abstract: Professor Ibrahim Bušatlija's cartographic collection, received by the Gazi Husrev-beg Library in 2019, has enriched the library's special collections, making a significant contribution to the resources available to researchers, geographers, and historians in Bosnia and Herzegovina. Professor Bušatlija spent years gathering maps, atlases, and globes, and leaves us valuable legacy that, thanks to digitalization following cataloguing, is now widely accessible to researchers. This study used analytical and classification methods to assess the current condition of the collection and evaluate the processes of cataloguing, storage, digitalization, and physical preservation. Scientific research methods were applied, including direct examination of the collection, classification by material type, and comparative analysis with similar cartographic collections. Based on these procedures, criteria for best practices of use were established, covering standards for physical preservation (such as temperature and humidity control and protection measures). Further, advanced digitalization techniques were used to ensure high-quality display, and measures to facilitate access for researchers through digital and physical channels. The analyses provided a basis for proposing specific measures to improve the preservation, organization, and presentation of the collection, thereby enhancing its public accessibility. It was concluded that this collection represents an exceptionally valuable cultural and research resource, and that adapting methods of cataloguing, digitalization, and preservation is essential for ensuring its long-term protection and accessibility, supporting high standards in cultural heritage preservation.

Keywords: *Cartographic collection, Ibrahim Bušatlija, Gazi Husrev-beg Library, digitization, restoration*